

ότητα τη συνδέει με την εξέλιξή της και τη διαλεκτική της αντίθεση, την τύχη. Ο Μαρξ θεωρεί αναπόφευκτους τους ταξικούς αγώνες στη Γαλλία, αλλά στα πολιτικά του κείμενα γι' αυτούς τους αγώνες τονίζει την ιδιαιτερότητά τους και τους τυχαίους παράγοντες (η προσωπικότητα του Βοναπάρτη του Μικρού, ο τρόπος γέννησης της Κομμούνας του Παρισιού κ.ά.). Η ταξική πάλη είναι αναπόφευκτη, συνδέεται όμως με συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες και δυνατότητες, «χωρίς να μπορούμε να προβλέψουμε ποια απ' αυτές θα επικρατήσει».

Δεν πρέπει να παραλείψουμε να συμπεριλάβουμε στα θετικά του βιβλίου τον ψυχαγωγικό χαρακτήρα του. Χωρίς ίχνος λαϊκισμού ή συμπλεγματικής σοβαροφάνειας χρησιμοποιεί μια γλώσσα απλή και ζωντανή αλλά και μια αφήγηση με στοιχεία πλοκής (ιδίως στην ανάλυση του κεφαλαίου) που κάνει την ανάλυση γλαφυρή και κατανοητή, ελκυστική για το νεανικό κοινό αλλά και για τον οποιονδήποτε αναγνώστη.

Δημήτρης Γρηγορόπουλος

Ειρήνη Σταματοπούλου, Ο ρομαντικός ήρωας στον κινηματογράφο. Από την ουτοπία της νοσταλγίας στη δυστοπία της λύτρωσης, Αιγόκερως, Αθήνα 2010, σελ. 224

Ενα βιβλίο για τον κινηματογραφικό ήρωα αποτελεί αφορμή ουσιαστικής συζήτησης για την καρδιά του κινηματογράφου. Και τούτο γιατί ο ήρωας είναι το σημαντικότερο στοιχείο της αφήγησης. Σε κάθε είδους αφήγηση. Στο σινεμά, αλλά και στο έπος, το μυθιστόρημα, τη νουβέλα, ακόμα και στη ζωγραφική ή τη μουσική. Ο ήρωας σε όλες τις μορφές τέχνης είναι φορέας της δράσης του έργου αλλά και κάτι σημαντικό: είναι φορέας τόσο της ιδεολογίας του δημιουργού όσο και του πολιτισμού που τον γέννησε. Γι' αυτό λέμε πως οι μεγάλοι ήρωες είναι δημιουργήματα της εποχής τους.

Ο ήρωας λοιπόν, και μάλιστα ο ρομαντικός ήρωας, είναι το αντικείμενο του βιβλίου της Σταματοπούλου. Ενός βιβλίου που παρότι απευθύνεται σε κοινό πληροφορημένο ή πανεπιστημιακό δεν κόβει τις ρίζες του από τη σινεφιλία και την απόλαυση του κινηματογράφου. Το βιβλίο αναπτύσσεται σε τρία κεφάλαια με κυκλική δομή. Ξεκινά με το γουέστερν, συνεχίζει με τα δράματα του ευρωπαϊκού κινηματογράφου και καταλήγει στις ταινίες περιπλάνησης εστιάζοντας και πάλι σε ένα γουέστερν, τον *Νεκρό του Τζάρμους*.

Το περιεχόμενο είναι εξαιρετικά πυκνό σε περιεχόμενο και απόψεις. Τόσο

πυκνό που αν αποπειραθείς εν συντομία να το χαρτογραφήσεις θα χαθείς. Μοιραία λοιπόν θα περιορισθώ σε ένα μικρό ακρογιάλι του, δηλαδή σε λίγες παρατηρήσεις που με βάση τη δική μου αντίληψη για τον ήρωα και τις αφηγήσεις το βρήκα πολύ ενδιαφέρον.

Πόσες αφηγήσεις υπάρχουν ευρύτερα; Σύμφωνα με μια θεωρία που έλκει τις ρίζες της από τον Κρακάουερ αλλά και τον Κούντερα, τρεις. Αν αναφερθούμε απευθείας στον κινηματογράφο μπορούμε να τις προσδιορίσουμε. Πρώτα απ' όλα υπάρχει η ταινία σύγκρουσης. Μακρινό πρότυπο: η Ιλιάδα. Δύο ήρωες ο Αγαμέμνων και ο Αχιλλέας συγκρούονται με φόντο τον Τρωικό Πόλεμο.

Ο δεύτερος τύπος είναι η ιστορία μεταμόρφωσης. Ο ήρωας στην εξέλιξη της αφήγησης μεταβάλλεται. Τα γεγονότα και τα συμβάντα τον αλλάζουν. Ο δόκτωρ Τζέκιλ και ο κύριος Χαιντ αποτελεί ένα λογοτεχνικό αρχέτυπο των αφηγήσεων. Η Σταχτοπούτα το άλλο άκρο. Ο έρωτας αλλάζει τη ζωή μιας κοπέλας και τη μεταμορφώνει από ταπεινή υπηρέτρια σε πριγκίπισσα.

Και τον τρίτο αφηγηματικό τύπο αποτελούν οι ιστορίες περιπλάνησης. Ο περιπλανώμενος ήρωας, με αρχέτυπο τον Οδυσσέα, προσπαθεί να επιστρέψει σπίτι του ή περιπλανάται στον κόσμο αναζητώντας την ψυχή του. Γιατί όλες οι ιστορίες περιπλάνησης είναι ιστορίες εσωτερικής αναζήτησης και αυτογνωσίας.

Σε αυτή την τελευταία κατηγορία αφηγήσεων, την περιπλάνηση, θα αναφερθώ εν ολίγοις. Την οποία εξόχως αναδεικνύει το βιβλίο για τον ρομαντικό

ήρωα, όπως αποκαλύπτει εξάλλου και ο υπότιτλος του: Από τη νοσταλγία στη δυστροπία της λύτρωσης.

Πράγματι η νοσταλγία ως αφετηρία και η λύτρωση ως αποτέλεσμα αποτελούν τα δύο ισχυρότερα στοιχεία της περιπλάνησης. Αλλά τι νοσταλγεί ο άνθρωπος; Την παιδική ηλικία, δηλαδή την αθωότητα. Σε μια περισσότερο πλατωνική αντίληψη νοσταλγεί την απολεσθείσα ομορφιά του Καλού. Σε τελευταία ανάλυση την πατρίδα της ψυχής του. Προς την οποία τείνει.

Η εξοικείωση της συγγραφέα με αυτές τις έννοιες και η άνεση με την οποία κινείται στο χώρο της φιλοσοφικής αναζήτησης του χαμένου παραδείσου δίνουν στο βιβλίο μέγα μέρος της αξίας του. Και προσφέρουν στον αναγνώστη την ηδονή της φιλοσοφίας και του φιλοσοφείν. Ιδιαίτερα αν έχει δει τις ταινίες. Ιδιαίτερα αν αγαπά τον κινηματογράφο. Ιδιαίτερα αν βλέπει κινηματογραφικές ταινίες όχι για να περνά ευχάριστα την ώρα του αλλά για να ψυχαγωγείται.

Ευτυχώς στο βιβλίο αναλύονται επαρκώς πολλές ταινίες περιπλάνησης. Ακόμα και στο ταπεινό γουέστερν πολλές ιστορίες του, και μάλιστα οι χαρακτηριστικότερες, αφηγούνται τέτοιες ιστορίες. Όπως βεβαίως και τα περισσότερα από τα αναφερόμενα ευρωπαϊκά δράματα (ταινίες Αντονιόνι, Μπέργκμαν, Βέντερς, κ.ά.). Ασφαλέστατα και *Ο Νεκρός του Τζάρμους*, με τον οποίο κλείνει το βιβλίο.

Ένα δεύτερο γοητευτικό για μένα στοιχείο της σχέψης της συγγραφέα είναι η προσέγγιση πολλών ταινιών περι-

πλάνησης με ένα ξεκάθαρο εργαλείο: τη σκέψη του εθνολόγου Τζόζεφ Κάμπελ, στο έργο του οποίου παραπέμπει αρκετές φορές. Ως αναγνώστης διακρίνω έντονη επιρροή της συγγραφέα από τον Κάμπελ, παρά τις διακριτικές αποστάσεις που τηρεί μερικές φορές.

Ο Κάμπελ είναι ανθρωπολόγος που, αν θέλουμε συνοπτικά να προσδιορίσουμε το έργο του, θα λέγαμε ότι έφερε στην ανθρωπολογία την αύρα των ψυχολογικών ερμηνειών περί συλλογικού ασυνείδητου του Γιουγκ. Για τον Κάμπελ, οι ιστορίες και ήρωες των μύθων και των επών διαφόρων λαών συναθροίζονται και συνοψίζονται στην προσωπικότητά τους το συλλογικό ασυνείδητο των λαών. Γι' αυτό το λόγο, ο Κάμπελ θεωρούσε το γουέστερν ως κατεξοχήν αμερικανικό κινηματογραφικό είδος, εκείνο που συνένωνε σε μια ενιαία αφήγηση δυο διαφορετικές πολιτιστικές και θρησκευτικές παραδόσεις. Του ινδιάνικου πολιτισμού και των αποίκων. Της βιβλικής Εδέμ και του ινδιάνικου ανιμισμού.

Ο Κάμπελ που στα βιβλία του αγαπούσε πολύ να αναφέρεται στο γουέστερν, και μάλιστα στην ταινία *Σέιν*, δεν έζησε για να δει τον *Νεκρό* του Τζάρμους. Πιστεύω, και το επιβεβαίωσα και από την ανάγνωση του βιβλίου, ότι ο *Νεκρός* θα τον εξέφραζε απόλυτα. Είναι όντως μια ταινία που εικονοποιεί τις θεωρίες του για τον ήρωα ως φορέα εντέλει του συλλογικού πολιτιστικού ασυνείδητου. Γι' αυτό και είναι μια ταινία που αξίζει.

Αν πιστεύετε ότι η ανάγνωση των βιβλίων προσφέρει χαρές, τότε καλώς ήρθατε στο βιβλίο της νοσταλγίας. Στις σελίδες του θα ανακαλύψετε κάποιες δικές σας ξεχασμένες θέσεις από την εποχή που είδατε τις ταινίες. Και θα νοσταλγήσετε την όχι και τόσο μακρινή εποχή, που ο κινηματογράφος φιλοδοξούσε να είναι ένα εκφραστικό μέσο τόσο αποτελεσματικό όσο η φιλοσοφία και η ποίηση.

Στάθης Βαλούκος